

UTOPIISKE HORIZONTER

v. Ditlev Nissen, Fremtidspædagog & Udviklingskonsulent

Christiania, 1407 København K, ☎ 2278 9185, email: utopia@christiania.org, www.christiania.org/utopia.

Fra vælger til medskaber

Resume af Malmö Hållbar Stad

Malmö Hållbar Stad / Malmö Bæredygtig By er et demokratisk udviklingsarbejde der udspringer af Demokratikonsulentuddannelsen¹, som jeg afsluttede i august 2005. Projektet tager udgangspunkt i Malmö kommunes vedtagelser om, at inddrage borgerne i den lokale Agenda-21. Det bygger på fra danske og grønlandske erfaringerne med borgerinddragelse.

Formål

1. Engagerer borgerne i arbejdet for bæredygtig udvikling og tage vare på deres ønsker og erfaringer.
2. Skabe dialog mellem borger og myndigheder med henblik på at fremme bæredygtig byudvikling.
3. Skabe lokal demokratiudvikling og udvikle dialogbaserede demokratiformer der er komplementære til det repræsentative demokrati.
4. Skabe social kapital gennem demokratisk og samfundsmæssigt engagement.
5. Igangsætte impulser der kan afstedkomme livsstilsændringer inden for transport og forbrug.

Formålet siger ikke noget om hvordan en bæredygtig by skal se ud eller hvilke veje vi skal følge. Det eneste der ligger fast er det demokratiske perspektiv; at inddrage borgerne i en ligeværdig og innovativ dialog omkring bæredygtige udvikling.

Bæredygtig forvandling gennem demokratisk fornyelse

Siden FN topmødet om miljø og udvikling i Rio i 1992, har der bredt sig en erkendelse af, at inddragelse af borgerne er en afgørende faktor i udviklingen af bæredygtige samfund. Aktuelt har Malmö tilkendegivet, at malmøborgernes livsstil er en del af miljøproblemet og at bæredygtige ændringer kan opdages og udvikles igennem et øget nærdemokrati:

- "Från ekologisk synspunkt är det kanske de globala utmaningarna som framstår som de viktigaste. Malmö hör till den rika delen av världen och malmöborna bidrar genom sin livsstil till klimapåtverkan, överutnyttjande af ekosystem och förbrukning af ändliga resurser." "Diskussionen om hållbarhet handler om människans behov af att leva ett gott liv - i dag och i framtiden. Der finns många infallsvinklar och perspektiv på frågan och en mångfald röster behövs för att föra processen framåt."²
- Malmö tilsluttede sig i 2004 The Aalborg Commitments, hvor mere end 100 europæiske byer "bekræfter vor fælles vision om en bæredygtig fremtid for vore byer". Her er underskriverne blandt andet "forpligtede til at øge dynamikken i beslutningsprocessen gennem et øget nærdemokrati"³.

¹ Demokratikonsulentuddannelsen er en del af et demokratiprojekt på tværs af Øresund: www.demokratinet.com

² Malmö 2005 - Aktualisering och komplettering av Malmös översiktsplan, side 9 og side 40

³ Aalborg+10 - Inspiration for fremtiden: www.aalborgplus10.dk

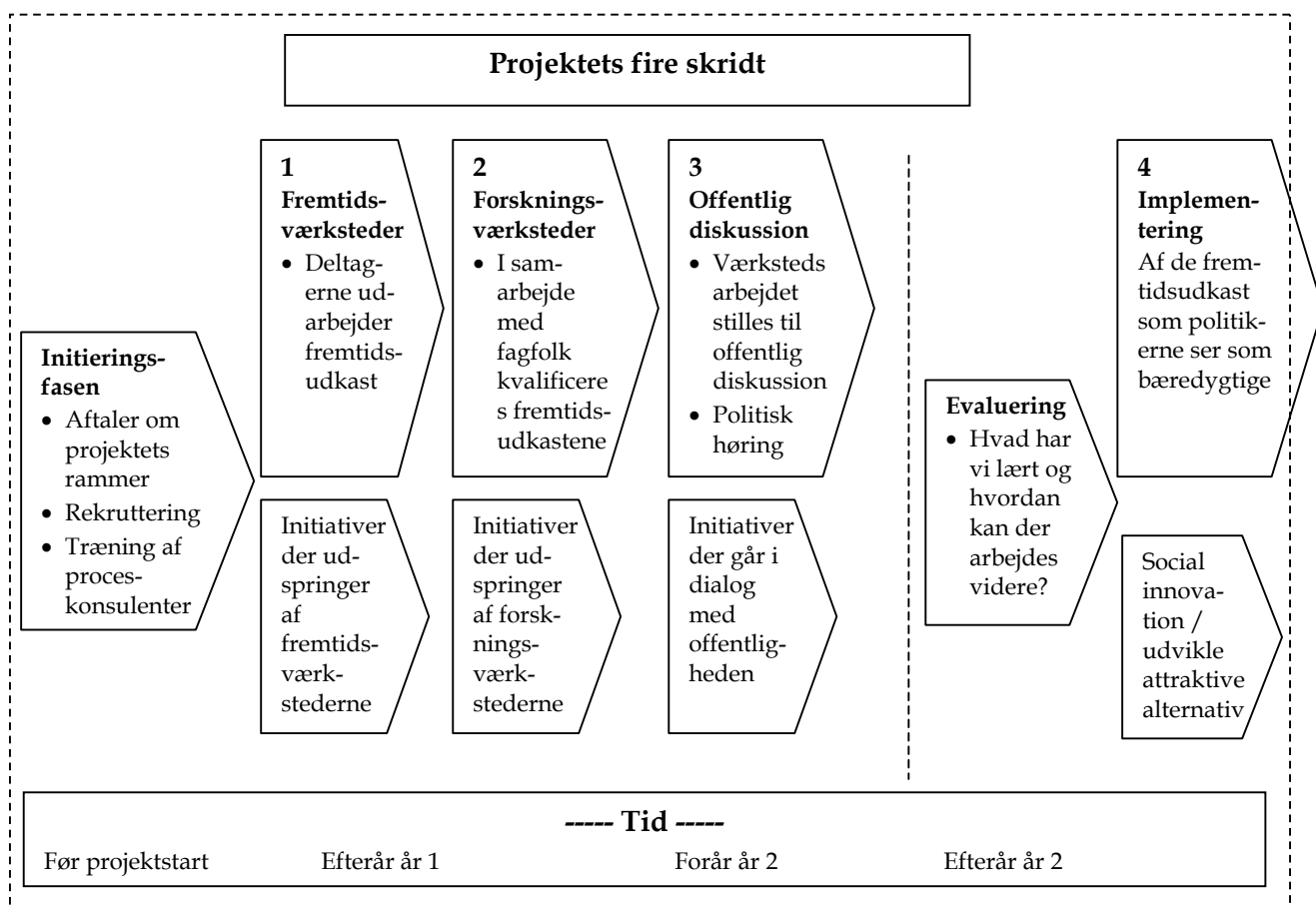
Malmö Hållbar Stad er et bud på hvordan kommuner og små samfund igennem et udviklende demokrati kan inddrage borgernes viden og erfaringer i den politiske proces. Samtidig lægger processen op til social innovation der har til formål at udvikle attraktive alternativer, der kan blive eksempler på bæredygtige livsstilsændringer.

Projektets fire skridt

Arbejdsmetoden betegnes som *utopisk værkstedsarbejde* og er tidligere benyttet i "Natur- og lokalsamfundsudvikling i Halkær Ådal" og i "København - hvor skal vi hen?"⁴.

Værkstedsarbejdet har fire skridt. Først en række fremtidsværksteder, der er kendetegnet ved, at alle borgere kan deltage. I det andet skridt følges hvert værksted op af forskningsværksteder, hvor borgernes fremtidsudkast og initiativer kvalificeres i samspil med indbudte fagfolk, eksperter, myndighedsrepræsentanter.

I det tredje skridt stilles værkstedsarbejdet til offentlig diskussion. I Halkær Ådal dannede værkstedsarbejdet grundlag for en række offentlige møder. På et af disse møder deltog 2-300 ud af 1.000 lokale borgere. Som en del af den offentlige diskussion afholdes der en politisk høring, hvor politikerne giver feedback på borgernes fremtidsudkast: Hvilke fremtidsudkast er politikerne allerede i gang med at realisere? Hvilke vil de implementere på kort og lang sigt. Og hvilke fremtidsudkast vil politikerne ikke implementerer?

⁴ Natur- og lokalsamfundsudvikling i Halkær Ådal: www.ruc.dk/upload/application/pdf/f4dal%20e/halkaer.pdf
 København - hvor skal vi hen?: www.debatforum.net/kbh%20forside.htm

Det fjerde skridt har to perspektiver: Det ene handler om implementering af de fremtidsudkast, som politikerne finder bæredygtige. Det andet handler om social innovation af ideer der igennem borgerinitiativer og eksperimenter kan udvikle attraktive alternativer, der kan blive eksempler på bæredygtige livsstilsændringer.

Dialogbaserede demokratiformer komplementært til det repræsentative demokrati

Processens rammer er i overensstemmelse med erfaringer med borgerinddragelse i Danmark. I blandt andet Ry har man udarbejdet et charter for borgerinddragelse. Her ses borgernes ideer og erfaringer som en ressource der kan øge kvaliteten af beslutningsgrundlaget. Samtidig respekteres det, at det er byrådet, der træffer de endelige beslutninger efter afvejning af forskellige hensyn – i overensstemmelse med spillereglerne for det repræsentative demokrati.⁵

I en folkeoplysende kontekst ses borgerinddragelse som en udviklingsstrategi der bygger på en åben og inviterede kommunikation om og for beslutninger der vedrører lokalpolitiske temaer. Borgerinddragelse ses her som⁶:

- At "inddrage" er at (med) *ansvarliggøre* de mennesker man kommunikerer med.
- At skabe rum for *fælles oplevelser, samtale og beslutninger* omkring en politik.
- At have *tillid* til at både den enkelte og fællesskabet kan være en besluttende kræft.
- At kunne *omsætte "værdien"* ved inddragelse til politiske handling.

Værdiskabelse beskrives på følgende måde:

- *Inddragelse er effektiv som kommunikation* – specielt i situationer omkring *politisk forandring*.
- *Inddragelse er effektiv som kilde til innovation*: nye samarbejdsformer, nye borgerservices, ny kommunal identitet, afdelings-fusioner, ect.
- *Styrkelse af borgertilfredshed* – generelt større tilfredshed i kommuner med høj grad af inddragelse.
- *Sociaøkonomisk udviklende* – inddragelsesmuligheder styrker fællesskabsfølelse og den lokale økonomiske udvikling.
- *Økonomiske besparelser* – stort uudnyttede potentiale i brug af lokale borgerkompetencer

Med en øget borgerinddragelse træder politikere og myndighederne ind i nye roller. Politikerne må tage førertrøjen på, vise mod og bede om borgernes hjælp, til at forbedre forholdene i kommunen. Politikerne må signalere, at myndighederne ønsker at komme i øjenhøjde med borgerne og at de er indstillet på at lytte og øge borgernes indflydelse.

Jeg ser borgerinddragelse som et inddragende dialogbaserede demokrati der er komplementært til det repræsentative demokrati. Samspelet mellem disse sider af demokratiet er på barnestadiet og bør derfor behandles med varsomhed. I Malmö Hållbar Stad sættes denne problematik til cafedialog, hvor konklusionerne indskrives i projektets rammeaftale. Som et konkret resultat af samspelet mellem de to demokratiformer vil der skabes en ramme for demokratisk innovation hvor:

⁵ Ry Charter for tidlig Borgerinddragelse" er et eksempel på hvordan man kan arbejde med borgerinddragelse i beslutningsprocesserne: www.ry.dk/borgery/bilag/ry_charter.pdf

⁶ Borgerinddragelse og folkeoplysning: <http://www.dfs.dk/media/7711/Borgerinddragelse%20og%20folkeoplysning%20-%20Aion%20-%2031%2005%2005.pdf>

- Politikerne inddrager borgernes ideer og erfaringer ved at stille spørgsmål og lytte til borgernes svar.
- Værkstedsarbejdet skaber rum for borgernes fremtidsudkast/politikudvikling.
- Borgernes fremtidsudkast kvalificeres i dialog mellem borgere og eksperter.
- Borgernes fremtidsudkast indgår som input i den politiske beslutningsproces.
- Der skabes rammer for social innovation der kan udvikle attraktive alternativer der måske kan blive konkrete eksempler på bæredygtige livsstilsændringer.

Borgerinddragelse skal være meningsfuld

Bæredygtig udvikling og ændringer af livsstil kan virke abstrakt og nogle borgere vil givet vis se forandringerne som en trussel mod deres livsstil. Derfor skal projektet tale ind til borgernes hverdagsliv, ideer og erfaringer, således at projektet opleves som meningsfuldt ved at forholde sig til de problemer og udfordringer borgerne står med. Derfor er der brug for at skabe en kobling mellem miljøproblemerne og visionen om det gode liv, således at arbejdet med bæredygtig udvikling "giver svar" på de utilfredsstillende sider i borgernes sociale liv.

Jeppe Læssøe, der forsker i folkelig deltagelse i bæredygtig udvikling, mener, at vores ønsker til livskvalitet trækker i to forskellige retninger: "På den ene side er jagten på selvrealisering gennem nye ting og nye intense oplevelser helt afgørende for vores psykiske velbefindende. På den anden side næres en længsel efter social nærhed, dybere mening, og et hverdagsliv med mere tid og mindre stress". "Den moderne udvikling har frigjort individet fra en stiv og autoritær kultur, og har med øget velstand, nye teknologier og stor mobilitet givet os uendelig mange muligheder. Frigørelsen har imidlertid også haft sin pris, fordi vi nu ikke mere vokser op med en bestemt identitet og et klart socialt defineret værd. Hvem vi er, hvordan livet skal leves og om vi lykkes med det, er blevet et individuelt projekt. Vi konfronteres konstant med nye muligheder, med andres succeser og med vores egne begrænsninger. Psykisk giver dette svælg mellem oplevede muligheder og egne ressourcer problemer med selvværdet, og det søger vi så at lindre ved efter bedste evne at jage enhver mulighed for selvrealisering: Uddannelse, projekter på arbejdet, ombygning af hjemmet, køb af nye ting, spændende rejser mv. udvikler og stimulerer os, samtidig med at det i sammenligningen med alle mulighederne og alt det spændende de andre gør, alligevel ikke får os til at føle os lykkeligere. Vores psykiske problemer er præget af manglende følelse af selvværd, af tomhed, depression og udbrændthed." ⁷

Den store udfordring i Malmö Hållbar Stad's er, at arbejde med denne dobbelte problematik, hvor den moderne livsstil både påvirker miljøet og den psykologiske trivsel og glæde i hverdagen. Opgaven er at sætte spørgsmålet om bæredygtighed på dagsordenen på en måde, der både taler ind i miljøproblematikken og borgernes hverdagsliv, samtidig med at borgerne i kraft af deltagelsen får nogle sociale og demokratiske oplevelser der imødekommer behov for trivsel, glæde, meningsfuldhed og medindflydelse. I det lys vil udviklingsarbejdet også blive en undersøgelse af, om deltagelsen i en dialogbaserede *medskaben af fremtiden* kan bidrage til at udfylde behovet for selvrealisering og intense oplevelser, således at det faktisk er forbundet med livskvalitet / psykisk velbefindende at være medskaber af fremtiden?

⁷ Jeppe Læssøe, Cand. Psyk., Danmarks Miljøundersøgelser. Fra Medlemsblad for Foreningen Dansk Byøkologi, juni 2003: www.dcue.dk/default.asp?ID=1004

Særinteresser nedtones når den demokratiske kontekst ændres

Udviklingen af et mere bæredygtigt samfund vil være præget af dilemmaer og modstridende og konfliktfyldte interesser. En øget demokratisering betyder ikke, at alle interesser og synspunkter har samme ret. Men det er en afgørende side af en demokratisering, at man inden for rammerne af en politisk kultur finder former, hvor modsætninger og konflikter kan formuleres, diskuteres og bearbejdes åbent og i gensidig respekt – også selv om nogle valg og beslutninger ikke alene kan være et lokalsamfundsmæssigt anliggende. Erfaringerne fra Grønland og Halkær Ådal viser, at deltagernes særinteresser nedtones til fordel for helheden, når de befinder sig i en dialogbaserede demokratisk kontekst. I den afsluttende rapport fra Tulugaq kampagnen fremgår det, at den borgerinvolverende indfaldsvinkel har skabt debat i hele samfundet og vilje til at tage et medansvar omkring udnyttelsen af de levende ressourcer. Ligeledes har dialogen skabt rammer for respekt og samarbejdsvilje mellem parter, der hidtil har stået i hver sin lejr, eksempelvis erhvervs- og fritidsfangere og fangere og biologer.⁸

I rapporten fra Halkær Ådal fremhæver halkærborgerne demokratiet som en af projektets betydningsfulde kvaliteter, der for dem er tæt forbundet med den åbne, respektfulde dialog mellem forskellige personer og interesser. De fremhæver at det har værdi at initiativer og interesser ikke trumfes igennem hen over hovedet på folk.⁹ Særinteresser og konflikter er ikke forsvundet, men fordi der blev spurgt ind til de fælles udfordringer; det gode liv og forandringer i landbrugsdriften af hensyn til naturen, blev der åbnet for nye måder at se på lokalområdets fremtidsmuligheder.

”Borgerinddragelse er i høj grad et spørgsmål om at imødekomme og skabe et engagement hos borgerne i udviklingen af deres egne livsforhold og -betingelser. Den vigtigste lære af aktionsforskningsprojektet er måske, at et sådant engagement ikke blot er betinget af de ovennævnte forhold, men på et subjektivt plan tæt forbundet med, at involveringen i et sådant arbejde udvikler sig i et lystfyldt og berigende socialt fællesskab.”¹⁰ Endvidere fremhæves det, at det har betydning, at deltagerne med deres begrænsede lokale bidrag indgår i en mere omfattende, almen sammenhæng – hvor deres fremtidsudkast bliver kvalificeret af fagfolk og myndighedspersoner, for at bidrage til lokalsamfundets udvikling ud fra nogle mere almene og principielle betragtninger.

Dialogbaserede demokratiformer kan igangsætte kulturelle læreprocesser

I miljøministeriets ”vismandsrapport” fra år 2000 fremgår det, at der er brug kulturelle læreprocesser der gør, at bæredygtig udvikling, og en ændring i vores livsstil, omleves som noget af høj relevans.¹¹ Med dialogbaserede demokratiprocesser der er komplementære det repræsentative demokrati, lægger *Malmö Hållbar Stad* op til en kulturel læreproces, hvor projektets aktører får fælles erfaringer omkring sociale og demokratiske udviklingsprocesser.

⁸ Kampagnen om bæredygtig udnyttelse af de levende ressourcer, august 2004: <http://dk.nanoq.gl/tema.asp?page=tema&objno=68768> side 34.

⁹ Natur- og lokalsamfundsudvikling i Halkær Ådal: www.ruc.dk/upload/application/pdf/f4da1ebe/halkaer.pdf side 113.

¹⁰ Samme som forrige note.

¹¹ Jeppe Læssøe: Folkelig deltagelse i bæredygtig udvikling. Dansk naturpolitik - bæredygtighedens perspektiv, side 234. Naturrådets temarapport 2, 2000. www.naturraadet.dk/start.htm#_vismandsrapport/default.htm

Fremtids- og forskningsværkstederne kan ses som en slags politiske laboratorier der kan skabe samspil melle borgernes viden og ideer i samspil med det politiske niveau, skabe rum for dialoger mellem borgere og eksperter og igangsætte social og demokratisk innovation der kan være med til at udvikle attraktive alternativer der kan give impulser til de livsstilsændringer, som Malmö stad ønsker at fremme.

Da vi ikke kender målet eller vejen til det bæredygtige samfund er projektets holdepunkt det demokratiske perspektiv. Her må der konstant være øje for dilemmaer og konflikter der kan bidrage til processens dynamik og udvikling. Målet er at udvikle dialogbaserede demokrati-former der kan vise veje til transformation af konflikter der er forårsaget af vores livsstil.

Spørgsmålet er om det kan forbindes med meningsfuldhed og livskvalitet, at være medskabere af en fremtid der tager vare på de problemer, som vores kultur står over for? I denne kontekst handler det om klimaændringer, forurening, nedslidning af naturen og overudnyttelse af de fornybare og ikke fornybare materialer og naturressourcer. Projektets egentlige eksperiment går ud på at undersøge, om deltagelse i dialogbaserede demokratiprocesser kan skabe rammer for en livskvalitet der gør, at borgerne har lyst til at være medskabere af en fremtid der tager vare på ovenstående problemer.

Opgaven er at gøre det attraktivt at deltage i de kulturelle læreprocesser. I denne proces er vejen og målet lige vigtige. Vejen er dialogbaserede demokratiformer der er komplementære til det repræsentative demokrati. Målet er tredelt i nuet, i en levet og i en ikke-levet fremtid. I nuet skal den demokratiske proces skabe rammer for menneskelig møder og social innovation, således at behovet for intense oplevelser og selvrealisering bliver mødt i arbejdet med at skabe en bæredygtig udvikling. I den levet fremtid er målet de sociale, kulturelle og økonomiske gevinster, som skal være drivkraften bag de bæredygtige livsstilsændringer. I den ikke-levet fremtid er målet, at sikre et godt livsgrundlag for fremtidige generationer.

Ditlev Nissen, oktober 2005.

Der er skrevet en projektbeskrivelsen og en teoretiske baggrundsartikel, som kan rekvireres ved henvendelse til Ditlev Nissen.